

TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE BİR DENGE UNSURU OLARAK MAKEDONYA KRİZİ

* Özgenur ÇAPUTLU

Özet:

Bu çalışma, 1990'larda dünyada yaşanan siyasal değişimlerin Güneydoğu Avrupa'daki güç dengeleri üzerindeki etkilerini ifade etmekte; bu bağlamda çalışma, neo-realist bir bakış açısıyla Makedonya İsim Sorunu'nun Türkiye ve Yunanistan'ın bu dönemdeki ilişkilerine yansımaları açıklamaktadır. Çalışma üç ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm neo-realist teorisinin temel ilkeleri doğrultusunda sistemsel değişimlerin politika yapım sürecini nasıl etkilediği sorusunu cevaplamaktadır. İkinci bölüm Makedonya İsim Krizi'ni farklı boyutlarıyla ele almakta; iki ülkenin, Türkiye ve Yunanistan, söz konusu krize yönelik politik tavrını incelemektedir. Üçüncü bölüm ise Makedonya İsim Krizi'nin Türkiye ve Yunanistan ilişkilerindeki konumunu dengeleme siyaseti ile ilgili olarak açıklamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Güç dengesi, dengeleme siyaseti, Makedonya İsim Sorunu, Türk-Yunan İlişkileri

Abstract:

This study clarifies the effects, which result from the political changings in the world and Europe in 1990's, against balance of power in the Southeast Europe; so, in this context, the study explains the reflection of Macedonia Name Issue against relations between Turkey and Greece in that term with a neo-realist perspective. The study consists of three basic parts. The first part answers the question that how the systemic changing affects the period of making policies according to basic principles of the neo-realist theory. The second part handles the Macedonia Name Crisis with its different dimensions; examines the political attitudes of two countries, they are Turkey and Greece, about the crisis. And the third part explains the position of Macedonia Name Issue in the relations between Turkey and Greece, associated with balancing policy.

Key Words: Balance of power, balancing policy, Macedonia Name Issue, Turkish-Greek Relations

* Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi.
ozgenurcaputlu@gmail.com. Orcid: [0000-0002-8999-9476](https://orcid.org/0000-0002-8999-9476).

Giriş

Kafkasya, Ortadoğu ve Balkanlar arasında bir köprü vazifesi görüp, siyasi ve ekonomik öneme sahip üç denize kıyısı bulunan Türkiye, geniş bir komşu coğrafya tarafından çevrenmekte ve resmî varlığının başlangıcından itibaren bu komşu coğrafya ile çok çeşitli bir ilişkiler ağı içinde bulunmaktadır. Hem Kafkasya hem Ortadoğu hem de Balkan ülkeleriyle cumhuriyetin kurulduğu yıllardan itibaren çeşitli diplomatik ilişkiler kuran Türkiye'nin, kendisini çevreleyen bu komşular içerisinde Balkan ülkeleriyle girdiği siyasi ilişkilerin yoğunluğu ve sürekliliği dikkatten kaçmayacak kadar belirgindir. Bu yoğunluk ve süreklilik, uyuşmazlık yaratma potansiyeline sahip durumların sık sık gündeme gelmesi, tarafların millî ve diplomatik kaygılarının zaman zaman birbiriyle çatışması ve mevcut sorunların çözüme ulaşamayıp kendini tekrarlaması gibi sebeplerle özellikle komşu Yunanistan ile ilişkilere bakıldığı zaman rahatlıkla sezilebilmektedir. 1900'lü yılların başlangıcından itibaren Türkiye ve Yunanistan arasında birtakım anlaşmazlıklar daima var olmuş ve bu anlaşmazlıklar varlığını yirminci yüzyılın sonlarına dek muhafaza etmiştir.

Küresel ve bölgesel çapta sistem değişikliklerinin yaşanmaya başladığı 1990 sonrası dönemde Güneydoğu Avrupa'da yükselen istikrarsızlık ortamı, Türkiye ve Yunanistan için karşılıklı olarak birbirini dengeleme ihtiyacı doğurmuştur. Azınlık sorunları, Kıbrıs meselesi ve Ege uyuşmazlıkları gibi temel başlıklar altında incelenebilecek Türkiye-Yunanistan anlaşmazlıklarına¹, 1990'larda Balkanlarda yeni bağımsızlaşan devletlere yönelik olarak izlenen politika farklılıkları eşlik etmiştir. Bosna Savaşı sırasında Türkiye'nin Boşnaklara sağlamış olduğu askerî ve diplomatik destek karşısında Yunanistan'ın Sırp yanlısı tutumu² ve bağımsızlığın tanınması konusunda Türkiye'nin Makedonya'ya verdiği destek karşısında Yunanistan'ın Makedonya'nın ismini kabul etmeyerek ekonomik yaptırımlarla desteklediği Makedonya

¹ Fuat Aksu, "A Dispute Easy to Settle: Minority Issues in Turkish-Greek Relations", **Proceedings of the International Conference Minority Issues in the Balkans and the EU**, Ed. Fuat Aksu, Mehmet Hacısalihoğlu, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, 2007, s. 138-139.

² Utku Kırıldökme, "Yunanistan'ın Türkiye Algısı Çerçevesinde Oluşan Balkan Politikası", **Avrasya Etüdüleri**, C: II, No: 50, 2016, s. 63.

uyuşmazlığı³, bu politik farklılıkların ve dengeleme siyasetinin Balkanlardaki en belirgin iki örneği olarak ifade edilebilir.

Demografik yapısı gereği barındırdığı etnik çeşitlilik, savunduğu tarihsel mitler ve eski çağlardan beri muhafaza ettiği itibarıyla Makedonya, 1990'larda da ilginin yoğunlaştığı bir bölge olmuştur. 1991 yılı öncesinde Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti içerisinde bir federe devlet statüsünde olan Makedonya'nın, söz konusu dönemde bu ilgiye ivme kazandıran en önemli çıkışı, şüphesiz ki Eylül 1991'de bağımsızlığını ilan etmiş olmasıdır. Makedonya'nın bağımsızlığını bir bölgesel krize dönüştüren şey ise komşu devlet Yunanistan'ın bu bağımsızlık iddiasından algıladığı tehditler ve bu doğrultuda ürettiği politika olmuştur. Bu politikadan kasıt, Yunanistan'ın yalnızca Makedonya'ya yönelik diplomatik tavrı değil, Türkiye ile olan ikili ilişkilerinde, bu tavırla bağlantılı olarak yürüttüğü dengeleme siyasetidir.

1990 sonrası Yugoslavya coğrafyasında gerçekleşen kırılmalar Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde nasıl bir etkileşim yaratmıştır? Bu bağlamda Makedonya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ilanı, Türkiye ve Yunanistan'ın birbirleriyle olan ilişkilerinde nasıl bir etkileşime neden olmuştur? Bu ilişkide “üçüncü aktör” olarak ifade edeceğimiz Makedonya, söz konusu dönemde Türkiye ve Yunanistan'ın siyasetinden nasıl etkilenmiştir? Çalışma boyunca cevap verilecek bu temel sorulara, neo-realizm teorisinin ortaya koyduğu “uluslararası sistemde yapı değişimi” parametresi üzerinden yaklaşılacak; Türkiye'nin ve Yunanistan'ın 1990'lı yıllarda sergilediği dış politika davranışları yine realist paradigmanın “güç dengesi” ve “dengeleme siyaseti” ile anlamlandırılmaya çalışılacaktır. Bunlarla birlikte Makedonya devletinin söz konusu siyasetten nasıl etkilendiği anlatılacak ve yine dengeleme politikasıyla ilişkili şekilde Makedonya'nın ürettiği dış politikadan bahsedilecektir.

³ A.g.e, s. 62.

1. Balkanlara Yeni Gerçekçi (Neo-Realist) Çerçeveden Bakmak: Sistem Etkisi Ve Güç Dengesi

1.1. Yeni Gerçekçilikte Uluslararası Sistemin Yapısı ve Güç Dengesi

Uluslararası ilişkilerde realist paradigmanın öncü isimlerinden Kenneth Neal Waltz, daha önce uluslararası ilişkiler disiplinde var olan “uluslararası politikaların sebeplerini devlet karakterine ve insan doğasına dayandırma” çabalarını indirgemeci oldukları gerekçesiyle eleştirmiş⁴; uluslararası politikanın oluşumunda devletlerin bölünmez tek parça şeklinde hareket ettiği varsayımını reddetmiş ve farklı karakterdeki aktörlerin niçin benzer davranışlar sergilediğini sorgulamıştır. Bu soruya verilen cevap yeni gerçekçiliğin ortaya koyduğu yeni analiz düzeyine işaret etmektedir: Farklı özellikler taşıyan aktörlerin uluslararası politikada benzer davranışlar sergilemesinin sebepleri, uluslararası sistemin yapısında aranmalıdır.

Neo-realizm olarak da bilinen yeni gerçekçilik yaklaşımı, klasik realist yaklaşımı revize eden Waltz tarafından geliştirilmiş sistemik bir teoridir.⁵ Klasik realizmin temel önermelerini kabul eden ancak teoriye yöneltilen eleştirileri dikkate alarak bunlara cevaplar üreten Waltz, klasik paradigmaya “uluslararası sistemin yapısı” şeklinde yeni bir analiz düzeyi eklemiştir. Dolayısıyla Waltz, klasik gerçekçiliğin temel argümanlarını tamamen reddetmemiş, bunlara yenilerini ekleyerek gerçekçi teorinin inceleme sahasını genişletmiştir.

Klasik gerçekçilikte olduğu gibi yeni gerçekçi kurama göre uluslararası sistemin yapısı anarşiktir ve bu anarşik düzlemde birbiriyle ilişki içinde olan eşit egemen devletler (aktörler) mevcuttur. Waltz, Soğuk Savaş’ın bitişinin herhangi bir savaşla değil de SSCB’de yaşanan bir dizi ideolojik ve politik değişim ile gerçekleşeceği hususunda öngörü sağlayamadığı gerekçesiyle eleştiri almış olsa da sistemin çift kutuplu yapısının değişmesi Waltz’a göre anarşiyi ortadan kaldırmamıştır.⁶ Aktörler söz konusu anarşik yapı içinde daima hayatta kalma mücadelesi vermektedirler ve bu

⁴ Yeldar Barış Kalkan, *Uluslararası İlişkiler Disiplininde Realist Paradigma*, Ankara, Nobel Yayınları, 2018, s. 107.

⁵ **A.g.e.**, s. 102.

⁶ Mehmet Ali Tuğtan, “Güç, Anarşi ve Realizm”, *Küresel Siyasete Giriş*, Ed. Evren Balta, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, s. 126.

sebeple uluslararası sistemde sürekli tekrarlanan aktör davranışları⁷ gözlemlenmektedir: savaş, güç dengesi, ittifak stratejileri ve çıkar maksimizasyonunu hedefleyen politik davranış biçimleri.⁸

Güç dengesi sistemi, birbirine yakın güç kapasitesine sahip ve birinin diğeri üzerinde mutlak hakimiyet kuramadığı ulus-devlet yapılanmalarından meydana gelen bir sistem biçimidir. Güç dengesi sisteminde temel dinamik, çıkar ve gücü maksimize etme gerekliliği ve istemidir.⁹ Diğer bir deyişle “Güç dengesi terimi, bir veya daha fazla devletin gücünün, başka bir devlet veya devletler grubunun gücünü dengelemek için kullanılması genel fikrini ifade eder.”¹⁰ Söz konusu dengeleme siyaseti hem küresel hem de bölgesel düzeyde izlenebilir çünkü küresel düzeyde yaşanan güç dengesi değişimi, bölgesel düzeydeki sistem değişikliklerini tetiklemektedir.

1.2. Balkanlara Yeni Gerçekçilikle Bakmak: 1990’larda Yaşanan Sistem Değişiklikleri ve Balkanlarda Güç Dengesi

Waltz, Soğuk Savaş döneminde uluslararası sistem düzeyinde iki süper güç olan ABD ve SSCB’nin askerî güç, ekonomi ve nükleer silahlanma gibi belirli yeterliliğe sahip oldukları alanlarda birbirlerini dengelemeye çalıştıklarını; küçük çaptaki devletlerin ise bu dengelemenin bir parçası olarak iki büyük süper güçten birinin peşine takıldıklarını ifade etmektedir.¹¹ Soğuk Savaş dönemi iki kutuplu bir sistem olarak okunduğunda, bu dönemin sonlandığı yıllarda uluslararası sistemdeki güç dengesiyle ilişkili olacak şekilde bir yapı değişikliğine gidildiği görülmektedir.¹²

Avrupa’nın bir parçası olduğu gibi Avrupa ve Asya arasında bir geçiş bölgesi olarak da ifade edilebilecek Balkan coğrafyası, birçok özelliğiyle bölgesel alt sistem tanımına

⁷ Sadık Ünay, “Yapısal Realizm ve Ötesi”, **Divan Dergisi**, No: 1, 1998, s. 210.

⁸ Kenneth Waltz, **Theory of International Politics**, New York, McGraw-Hill, 1979, s. 55’ten aktaran Tuğtan, **a.g.e.**, s. 124.

⁹ Bilgehan Emeklier, “Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistemin Analizi”, (Çevrimiçi) <http://www.bilgesam.org/incele/1901/-soguk-savas-sonrasi-uluslararasi-sistemin-analizi/#.XL31v7qhmaO>, 3 Mayıs 2010.

¹⁰ Joshua Goldstein, Jon Pevehouse, **Uluslararası İlişkiler**, Çev. Haluk Özdemir, Ankara, BB101 Yayınları, 2015, s. 95’ten aktaran Kalkan, **a.g.e.**, s. 125.

¹¹ Tuğtan, **a.g.e.**, s. 125.

¹² Emre Erşen, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Dünya Siyaseti”, **Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular**, Ed. Şaban Kardeş ve Ali Balcı, İstanbul: Küre Yayınları, 2014, s. 41.

uymakta ve uluslararası sistemin yapısından etkilenmektedir. SSCB'nin 1985 sonrası giriştiği liberal reformlar, Doğu Avrupa'daki sosyalist rejimler açısından köklü değişiklikleri tetiklemiştir:

“1985'te Sovyetler Birliği'nin başına geçen Mikhail Gorbaçov ve onun liderliğindeki reformcu kanat, hem Sovyetler Birliği'nin hem de komünist bloğun içinde büyük siyasal değişimler başlatırken, süper güçlerin ilişkilerinde de rekabet yerine işbirliği, savaş yerine barış ve karşılıklı anlayış önererek Soğuk Savaş'ın yumuşamasını sağlamıştır. 1988'de ise giderek artan siyasal ve ekonomik istikrarsızlığın çözümü olarak komünist sistemi radikal bir biçimde değiştirmeyi hedefleyen Gorbaçov, önce Sovyetler Birliği'nde komünist partinin iktidar tekeline ortadan kaldıracak adımlar atmış, ardından da Doğu Avrupa'daki komünist rejimleri ayakta tutmak için Sovyet askerî gücünü kullanmayacağını ilan etmiştir. Bu adımların sonucunda 1989 yılında Doğu Avrupa'daki komünist rejimler neredeyse kendiliğinden çözülüp yerini Batı yanlısı demokrasilere bırakırken, 1991 sonunda da Sovyetler Birliği dağılmış, böylece Soğuk Savaş ve çift kutuplu yapı fiilen ortadan kalkmıştır.”¹³

Sosyalizmin güç kaybetmeye başladığı coğrafyalarda yıllardır harekete geçmek ve siyasallaşmak için adeta bu büyük sistemsel dönüşümü bekleyen mikro-milliyetçi hareketlerin yükselmesiyle birlikte yeni bağımsız ulusal devletler kurulmuş ve dünya 21. yüzyılın eşiğinden içeri bu yeni bağımsızlaşan devletlerin üretmiş olduğu yeni sorunlarla birlikte girmiştir. Sistemsel dönüşüm sonrası Balkanları şöyle tasvir etmek mümkündür:

“Bu dönüşüm Yugoslavya'da, bölge halklarından gücü elinde bulunduranın diğerini yok etmeye çalıştığı silahlı bir çatışma halinde olmuştur. Bulgaristan, Romanya ve Arnavutluk gibi ülkeler ise kendi iç siyasal yapılarını, demokrasi ve kapitalist ekonomi normlarına göre tekrar düzenlemek zorunda kalmıştır. Dolayısıyla Soğuk Savaş döneminde ideolojik olarak bölünen Balkanlar, yeni dönemde çatışma sonrası entegrasyon sürecini yaşamaktadır. Balkan ülkelerinin her birinin kendi içerisindeki azınlıkların varlığı, sınır sorunları, yapısal iç sorunlar bu bölgenin birbirine olan benzer özellikleridir.”¹⁴

¹³ Tuğtan, **a.g.e.**, s. 125-126.

¹⁴ Alpaslan Kır, “Türkiye'nin Makedonya Politikasının Balkan Politikası İçerisindeki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2008, s. 30.

Dönemin en uzlaşmaz meselelerini Eski Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nden ayrılan federe devletlerin bağımsızlık iddiaları yaratmıştır. 1991 yılında Slovenya ve Hırvatistan ile başlayan, aynı senenin sonlarında Bosna-Hersek ve Makedonya'nın da katılmasıyla ivme kazanan bağımsızlaşma ve ulus-devletleşme dalgası küresel çaptaki uluslararası aktörlerin dikkatini çektiği gibi bölgesel dengeleri de etkilemiştir.

Avrupa Birliği, Balkanları Avrupa kıtasının bir parçası olarak ifade etmiş, bütünleşmeyi sağlamak adına bu coğrafyayı “Güneydoğu Avrupa” şeklinde nitelmiş ve siyasal entegrasyonu kuvvetlendirmek amacıyla Balkan ülkelerinin AB üyeliğini gündeme getirmiştir.¹⁵ Bahsi geçen dönemde Yunanistan'ın Avrupa Birliği üyesi oluşu, uluslararası kamuoyunda sağladığı destek ve yürüttüğü “sorunları uluslararasılaştırma politikası” bağlamında ona Türkiye karşısında avantaj sağlamıştır. Türkiye ile yaşadığı sorunları Avrupa Birliği gündemine taşıması ve krizin yükseldiği dönemlerde Makedonya'nın, AB tarafından Makedonya için oluşturulan yardım fonlarından yararlanmasını engellemesi¹⁶, Yunanistan'ın söz konusu üyelik ile elde ettiği ayrıcalıklara örnek verilebilir.

Türkiye-Yunanistan ilişkilerine aynı zamanda Birleşmiş Milletler ve NATO gibi küresel düzeydeki organizasyonlar bazında da bakmak gerekmektedir. Şöyle ki SSCB'nin Balkanlardan elini çekmesiyle birlikte, pek çok coğrafyada olduğu gibi Balkanlarda da uluslararası politikayı şekillendiren bir ABD görmek kaçınılmaz olmuştur. Ayrıca Türkiye ve Yunanistan ilişkilerinde gündem konusu olan problemler, her iki ülkenin de üyesi olduğu NATO ittifakı içindeki konumlarını ve dolayısıyla ABD ile olan ilişkilerini de etkilemektedir.¹⁷

En genel anlamda, yapısal gerçekçi çerçevede tekrarlayan aktör davranışlarından biri olarak ifade edilen “ittifak” siyasetini de Türk-Yunan ilişkilerinde gücün dengelenmesi amacına hizmet eden bir kavram olarak yorumlamak mümkündür. İttifak siyaseti, uluslararası organizasyonlarla işbirliği ve bu organizasyonlardaki

¹⁵ Kır, **a.g.e.**, s. 30.

¹⁶ Kırıldökme, **a.g.e.**, s. 62.

¹⁷ **A.g.e.**, s. 55.

üyeliklerin sağladığı ayrıcalıklar, 1990’larda Türk-Yunan ilişkilerinde oldukça belirleyici unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. Yunanistan Ve Türkiye’nin Makedonya Bağımsızlığına Yönelik Yaklaşımı Ve Makedonya Krizinin Boyutları

2.1. Makedonya Krizinin Boyutları

Makedonya’nın, bağımsızlığını ilan ettiği 8 Eylül 1991 tarihi¹⁸ itibariyle Yunanistan ile yaşadığı uyuşmazlığın birden fazla boyutu olduğunu söylemek mümkündür. Yeni bağımsız Makedonya devletinin anayasası, kullandığı tarihsel söylem, yeni devletin ismi ve Yunanistan’daki Makedon azınlığın varlığına ve haklarının korunmasına ilişkin anlaşmazlıklar bu krizin boyutları olarak ifade edilebilir.¹⁹

2.1.1. Anayasa Sorunu

Anlaşmazlığın boyutlarından biri olan anayasa sorunu, yeni bağımsız Makedonya Devleti’nin oluşturduğu anayasanın 3. ve 49. maddelerinin, komşu devlet Yunanistan tarafından kendi toprak bütünlüğüne ilişkin tehdit yaratan söylemler olarak algılanmasından kaynaklanmaktadır:

“... Makedonya Anayasası’nın 3’üncü maddesinde geçen ‘Makedonya Cumhuriyeti’nin sınırları yalnızca Anayasaya uygun olarak değiştirilebilir.’ ve 49’uncu maddesinde yer alan ‘Makedonya Cumhuriyeti, ülke dışına göç etmiş, başka ülkelerde yerleşmiş Makedonların ve komşu ülkelerde bulunan Makedon halkından insanların statü ve haklarını korur, kültürel gelişimlerine yardım eder ve onlarla ilişkileri teşvik eder.’ ibarelerini Makedonya’nın Yunanistan’a karşı yayılcı niyetinin bir göstergesi olarak değerlendirmiş ve bir tehdit olarak algılamıştır.”²⁰

Uluslararası aktörlerin arabuluculuğu ile daha sonra Yunanistan ve Makedonya devletleri, karşılıklı bir ödün verme politikası izleyerek belli başlı konular üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Bu süreçte Makedonya, anayasasının sıkıntılı olduğu iddia

¹⁸ Shejda Kjørbyram, “Bağımsızlığından Günümüze Makedonya (1991-2014)”, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s. 33.

¹⁹ Şule Kut, “Makedonya-Yunanistan Anlaşmazlığının Boyutları”, **Yeni Balkanlar Eski Sorunlar**, Ed. Kemali Saybaşılı, Gencer Özcan, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1997, s. 287.

²⁰ Levent Kayapınar, “Makedonya’daki Etnik Grupların Türkiye ve Yunanistan Açısından Değerlendirilmesi”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, No: 3, 2004, s. 93.

edilen maddelerinde değişiklik yapmıştır. Şule Kut bu değişikliği şu şekilde özetlemektedir:

“Söz konusu anayasa değişikliği, Makedonya Parlamentosu tarafından 6 Ocak 1992’de gerçekleştirildi. Anayasanın değiştirilen 3. ve 49. maddelerinin ilk halleri şöyleydi:

Madde 3: ‘Makedonya Cumhuriyeti toprakları bölünemez ve ihlal edilemez. Makedonya Cumhuriyeti’nin mevcut sınırları zorla değiştirilemez. Makedonya Cumhuriyeti’nin sınırları yalnızca Anayasa’ya uygun olarak değiştirilebilir.’

Madde 49: ‘Cumhuriyet, ülke dışına göç etmiş, başka ülkelerde yerleşmiş Makedonların ve komşu ülkelerde yaşayan Makedon halkından insanların statü ve haklarını korur, kültürel gelişimlerine yardımcı olur ve onlarla ilişkileri teşvik eder. Cumhuriyet, yurt dışındaki Cumhuriyet yurttaşlarının kültürel, ekonomik ve sosyal haklarını korur.’

Her iki maddeyi de ulusal birlik ve toprak bütünlüğüne tehdit olarak yorumlayan Yunanistan’ı yatıştırmak ve böylelikle tanınması önündeki engellerden kurtulmak isteyen Makedonya, 6 Ocak 1992’de 3. maddeye ‘Makedonya Cumhuriyeti’nin komşu devletlere karşı hiçbir toprak talebi yoktur.’ cümlesini ekledi. 3. maddenin üçüncü paragrafı da ‘Makedonya Cumhuriyeti’nin sınırları yalnızca Anayasa’ya uygun olarak ve gönüllülük ilkesine ve genel kabul gören uluslararası normlara dayanarak değiştirilebilir.’ biçiminde değiştirildi. 49. maddenin birinci paragrafına da ‘Cumhuriyet, başka ülkelerin egemenlik haklarına ve iç işlerine karışmayacaktır.’ cümlesi eklendi.”²¹

Bu değişiklikle birlikte Makedonya-Yunanistan ilişkileri iyileşme göstermiştir ancak tüm sorunların bu hamleyle çözüldüğünü kabul etmek mümkün değildir. Özellikle 49. madde, Yunanistan tarafından Makedonya’nın kendi iç işlerine karışmak istediği ve bunu Yunanistan’da yaşayan Makedon azınlık üzerinden yapmaya çalıştığı şeklinde yorumlanmıştır.²² Dolayısıyla 49. madde, krizin diğer bir boyutu olan azınlık meselesi ile bağlantılıdır.

2.1.2. Makedon Azınlık Sorunu

Yunanistan hükûmeti, bağımsızlık ilanı sonrası Makedonya’ya yönelik ilk tepkisini 4 Aralık 1991 tarihli Bakanlar Kurulu sonrasında göstermiş²³; Makedonya’yı bağımsız

²¹ Kut, **a.g.e.**, s. 293.

²² Mehmet Uğur Ekinci, “Makedonya İsim Sorunu Çözülüyor Mu?”, **SETA Perspektif Dergisi**, No: 204, 2018, s. 2.

²³ Kırıldökme, **a.g.e.**, s. 61.

bir devlet olarak tanınması için belirli şartları olduğunu belirtmiştir. Bu şartlar şöyle özetlenebilir:

“İlk olarak Üsküp yönetiminin Makedonya ismini kullanmaktan vazgeçmesi talep edilmiştir. Çünkü Yunanistan’a göre Makedonya bir coğrafi bölgeyi ifade etmektedir ve Makedon diye bir ulusun varlığını temsil etmemektedir. İkincisi, Makedonya’nın Yunanistan’dan herhangi bir toprak talebinin bulunmadığını açıklaması ve son olarak, Yunanistan’da bir Makedon azınlık varlığı talebinden vazgeçmesi istenmiştir.”²⁴

Makedon azınlığı bir sorun hâline getiren en önemli nokta, Yunanistan devleti sınırları içerisinde yaşayan Makedon azınlığın her iki devlet tarafından farklı biçimde yorumlanmasıdır. Makedonya devleti, bu halkı “Slav-Ortodoks kimliğe sahip Makedonlar” şeklinde tanımlarken, Helen milliyetçiliği çizgisi üzerinden asimilasyon politikası uygulamayı tercih eden Yunanistan, söz konusu Makedon azınlığın Helen özelliği taşıdığını iddia etmektedir. Nazif Mandacı’nın ifade ettiği şekliyle, Yunanistan aslında burada bir Slav azınlık olduğunu kabul etmekte ancak buradaki Slav-Makedon azınlığın etnik kökenine dair söylemlerini, Yunanistan dış politikası önceliklerine hizmet edecek şekilde geliştirmektedir.²⁵

Makedonların tarihsel ve ulusal olarak Yunan olmadıkları savını, Makedonya’nın tarihi üzerine bilimsel yöntemlerle çalışan araştırmacıların tespitlerinde görmek mümkündür:

“Antik dönem Makedonya tarihi konusunda uzman olan Malcolm Errington ise günümüz dilbilimcilerinin Makedonca üzerinde yaptıkları araştırmalar sonucunda Makedonların kesinlikle Grek olmadıklarını ve tıpkı İliyalılarla Traklar gibi kendilerine özgü dillerinin olduğunu tespit ettiklerini söyleyerek, Makedonların Grek oldukları iddiasının günümüze ait Balkan kaynaklı bir görüş olarak hem mekan hem de hem ulus bağlamında bir özellik taşıdığını vurgulamış; Makedonların ‘Grek’ olduğu iddialarının bilimsel olmadığını göstermiştir.”²⁶

²⁴ A.g.e, s. 62.

²⁵ Nazif Mandacı, Birsen Erdoğan, **Balkanlarda Azınlık Sorunu: Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan’daki Azınlıklara Bir Bakış**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2001, s. 27.

²⁶ Malcolm Errington, **Geschichte Makedoniens**, Münih, CH Beck Verlag, 1986, s. 13’ten aktaran Kayapınar, a.g.e, s. 95.

Yunanistan'ın azınlığa yönelik Helenlik iddialarını asılsız çıkaracak şekilde, Makedon azınlığa ilişkin yorum farklılığından şöyle bahsedilmektedir:

“Balkanlardaki Slav-Makedon azınlığı tarih boyunca “ulusal kimlik” kavramı açısından, egemenliği altında yaşadığı büyük güçlerin farklı yaklaşımlarına göre asimilasyona uğramıştır. Makedonlar; Yunanistan’da ‘Slavca konuşan Yunanlılar’, Yugoslavya’da ise ‘Güney Sırp’ları’ olarak isimlendirilmişlerdir. 1912’den bu yana Yunanistan’ın sınırları içinde yaşayan azınlık, kendilerini ‘Slav Makedon’ olarak adlandırmaktadırlar. Makedonya olarak bilinen ve şimdiki Makedonya Cumhuriyeti’nin kapladığı topraklar ile günümüz Yunanistan’ının sınırları içinde kalan Florina, Kastoria, Kajlari’den Selanik’e kadar uzanan Ege Makedonya’sı, tarihin hiçbir döneminde insan coğrafyası açısından ya da siyasi egemenlik bakımından, kısmen ya da tamamen ‘Yunan/Helen’ karakteri taşımamıştır.”²⁷

Bu konuda Yunanistan’a yönelik en açık eleştiriyi Şule Kut getirmektedir:

“Ülkesindeki tüm etnik azınlıkların, bu arada Makedon azınlığın da varlığını inkâr eden Yunanistan’ın 49. maddeden duyduğu rahatsızlık ilk bakışta şaşkıncıdır. Çünkü madem ülkesinde Makedon yoktur, ‘Slavafon Grekler’ vardır, o halde, Makedonya Anayasası’nın dış Makedonlarla ilgili hükmü Yunanistan’ı ilgilendirmemelidir. Ama bu hüküm Yunanistan’ı haklı olarak rahatsız etmiştir çünkü Yunanistan devleti onları nasıl adlandırırsa adlandırırsın, Kuzey Yunanistan’da yaklaşık 200.000 Makedon asıllı Yunan yurttaşı yaşamaktadır. İlginçtir ki Yunanistan, dış Makedonlarla ilgili anayasa hükümlerinin değiştirilmesini talep ederken, aynı zamanda bu etnik azınlığın varlığını da zımnen kabullenmiş olmaktadır.”²⁸

Bu durumda Yunanistan’ın, kendi toprakları içerisinde, kendinden tarihsel ve ulusal olarak farklı bir karakter taşıyan Makedon ulusun varlığını kabul etmeyip²⁹ aynı zamanda azınlıklarla ilgili anayasa maddesinden tehdit algılamış olması, onu uluslararası alanda tutarsızlaştırmıştır.

²⁷ Mustafa Durmaz, “Makedonya Sorunu ve Yunanistan’ın İsim Uzlaşmazlığı”, **ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi**, No: 3, 2015, s. 65.

²⁸ Kut, **a.g.e.**, s. 293.

²⁹ Kayapınar, **a.g.e.**, s. 94.

2.1.3. İsim Sorunu

Makedonya ile Yunanistan arasında yaşanan anlaşmazlığın en önemli boyutlarından biri de isim konusudur.³⁰ İsim sorununu da Makedonya'nın bir ulus devlet olarak kurulurken dayandığı tarihsel argümanlar ve azınlık sorunuyla bağlantılı şekilde izah etmek mümkündür. Şöyle ki Yunanistan, Kuzey Yunanistan'daki Makedonya bölgesi toprakları dahil olmak üzere³¹ çağlar öncesinde Büyük İskender egemenliğinde bulunan antik Makedonya bölgesinin tek bir bölge olarak Yunan etnik kökenli olduğunu iddia etmektedir. Dolayısıyla bu toprakların belirli bir parçası üzerinde yeni kurulan bir Slav devletinin, "Makedonya" ismini kullanmaya hakkı yoktur.³²

"Yugoslavya'nın altı federe devletinden biri olan Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti'nin, Makedonya Cumhuriyeti ismiyle bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Yunanistan, bu ülkeye yönelik ağır suçlamalarda bulunmuştur. Öyle ki Yunanistan, bu ülkenin isminde yer alan Makedonya kelimesinin, Üsküp yönetiminin kendi topraklarındaki Ege Makedonya'sına yönelik yayılcı emelleri olduğunun göstergesi olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca Makedonya Cumhuriyeti'nin bayrağının ve seçtiği sembollerin Yunan kültürüne ait olduğunu, bu nedenle Üsküp yönetiminin bunları kullanmasına izin vermeyeceğini de açıklamıştır. Yunanistan'a göre birleşik bir bütünü teşkil etmeyen Makedonya, orada yaşayan nüfusa bakılmaksızın sadece coğrafi bir isimdir. Bu coğrafyanın etnik bir grubu, özellikle de bir grup Slav'ı tanımlamak için kullanılması hatalıdır. Yunanistan'ın görüşü, Büyük İskender'in ve tüm Makedonların Yunanlı olduğu tezine dayanmaktadır. Bu tez de Makedonya coğrafyasının etnik, dilsel ve kültürel açıdan antik ve modern Yunanistan'ın devamı olduğunu, dolayısıyla sadece Yunanlıların kendilerini Makedon olarak tanımlamaya hakları bulunduğunu savlamaktadır. Yunan milliyetçilerine göre Makedonya ile ilgili her şey Yunandır."³³

Dolayısıyla Yunanistan, Makedonya Cumhuriyeti'nin bir devlet olarak kendini tanımlarken kullandığı argümanlardan tehdit algılamaktadır. Bu algı en genel anlamıyla, Makedonya'nın bu ismi kullanarak daha sonra Yunanistan devleti sınırları içinde kalan Makedonya bölgesinde hak iddia edeceği korkusudur.³⁴

³⁰ Kırıldökme, **a.g.e.**, s. 62.

³¹ Kut, **a.g.e.**, s. 296.

³² Kayapınar, **a.g.e.**, s. 93.

³³ Vuslat Nur Şahin, "Yunanistan-Makedonya İsim Sorununda Yeni Dönem", **Avrasya İncelemeleri Merkezi Yorum Dergisi**, No: 13, 2018, s. 1.

³⁴ Gül Tuba Dalcı, Asiye Şimşek, "Makedonya ile Yunanistan Arasındaki 'İsim Sorunu'nda Rol Oynayan Temel Parametrelerin Analizi", **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, No: 10, 2014, s. 176.

2.1.4. Tarihsel Söylemlerin Uyuşmazlığı

Makedonya bölgesinin coğrafi olarak nereyi ifade ettiği konusunda anlaşmazlığı sürdüren temel noktalardan biri Yunanistan ve Makedonya'nın çakışan tarih söylemleridir. Şöyle ki her iki taraf da kendi tarih anlatısını oluştururken Makedonyalı Büyük İskender'i sahiplenmiştir:

“İsim sorununun temel nedenlerinden biri de İskender'in paylaşılabilmesidir. Makedonlar sokaklarına İskender heykelleri dikerek onu sahiplenmektedir. Yunanlılar ise bu duruma karşı çıkarak Makedonların hâlâ İskender'in imparatorluğunu canlandırma iddiasında olduğunu iddia etmektedirler. Yunanlılar bununla da kalmamışlardır. Yunanlılar 1991 yılında kabul edilen Makedonya Cumhuriyeti'nin bayrağında kullandığı güneş sembolünün, Yunanistan tarafından Büyük İskender'in babasına ait olduğunu iddia ederek bu sembolün Slav değil Yunan olduğunu belirterek itiraz etmişlerdir.”³⁵

Yunanistan, Makedonya'nın ileri sürdüğü İskender tezini kabul etmemiş ve bunu resmîleştirmekten vazgeçmesini talep etmiş ancak Makedonya, İskender konusunda asla geri adım atmamıştır:

“Makedonya, kurulan yeni devletin bağımsızlığı öncesinde benimsediği bazı kriterlerden taviz vermek istemiyordu. Örneğin Atina'nın yoğun muhalefet ve baskısına rağmen Makedonyalı Büyük İskender'den vazgeçmiyor, ayrıca da anayasasında bulunan 3. ve 49. maddelerde bilhassa Yunan topraklarında bulunan Makedon azınlığa atıfta bulunmaktan geri durmuyorlardı. Kuruluşu sürecinde ısrarla kullandığı Makedonya adının yanında 16 ışıklı Vergina bayrağı da cürekâr tavrını perçinliyordu. Zira bu bayrak Büyük İskender'in hanedanlığını simgeliyordu. Bugün halen Makedonya'nın birçok merkezinde Büyük İskender heykelleri ve ismi göze çarpmaktadır.”³⁶

Konu üzerinde yapılan bilimsel araştırmalar da taraflı niteliğe sahip olup İskender'in tarihsel ve etnik kimliği konusunda kesin bir sonuca işaret etmemektedir.³⁷ Bu durum, krizi bütün boyutlarıyla beslemiş, sorunların çözümünü engellemiştir.

³⁵ A.g.e, s. 186.

³⁶ Galip Çağ, “Dağılan Yugoslavya'nın Ardından Yugoslavya ve Türkiye”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi**, No: 1, 2012, s. 207.

³⁷ Kayapınar, a.g.e, s. 94.

2.2. Yunanistan'ın Makedonya Politikası

Tarihsel savlar, anayasa maddeleri, yeni devletin ismi ve Makedon azınlık gibi temel boyutlar üzerinden Yunanistan tarafı, Makedonya tarafından tehdit algılamış ve ilerleyen süreçte bu yeni devletin kendi toprakları üzerinde hak iddia edeceğini düşünerek dış politika üretmiştir. Yunanistan'ın söz konusu algı ile hareket etmesi, Kut'un şu şekilde belirttiği ikinci bir tutarsızlığa sebebiyet vermiştir:

“Nasıl ki Yunanistan, Makedonya Cumhuriyeti'nden, bu adı taşıdığı sürece buraların Makedon olduğunu ileri sürdüğü iddiasıyla tehdit algılıyorsa, aynı şekilde Makedonya'nın ve Bulgaristan'ın da Yunanistan'dan ürkmeleri gerekir. Çünkü madem Yunanistan'a göre Makedonya tüm bir coğrafi bölgenin adıdır ve de bu bölge gene Yunanistan'a göre tarihsel olarak Yunan'dır, o zaman Yunanistan dışındaki diğer Makedonya toprakları da Yunanistan'ın gözünde antik çağlardan bu yana Yunan'dır.”³⁸

Yunanistan, Makedonya'yı kendi topraklarına göz dikmiş yayılmacı bir devlet olarak algımlarken uluslararası arenadaki söylemleriyle kendine revizyonist bir imaj çizmiştir. Bu durum, Yunanistan'ın dönem içerisinde bölge ülkelerinden ve uluslararası örgütlerden tepki almasına sebep olmuş ve 1990'ların ilk yarısındaki Yunanistan dış politikası, eleştiriye tabi tutulmuştur.

Makedonya Cumhuriyeti'nin yeni ismi başta olmak üzere anlaşmazlığı birçok boyutuyla bir krize dönüştüren en önemli şey, bu dönemde Yunanistan'ın söz konusu anlaşmazlığı ekonomik ve diplomatik yollarla sürekli beslemesi olmuştur. Bu bağlamda Makedonya için çok büyük bir ekonomik önem arz eden Selanik Limanı'nı 1993-1995 yılları arasında Makedonya'ya kapatarak ambargo uygulayan Yunanistan, yeni bağımsız devletin “Makedonya Cumhuriyeti” adı ile tanınmaması için çevre ülkelere baskı yapmış; uluslararası örgütlere üye durumunda olmasının kendisine sağladığı yetkileri birçok fırsatta Makedonya'nın aleyhine kullanmıştır.³⁹ Kut, Yunanistan'ın Makedonya politikasını şöyle ifade etmektedir:

“Yunanistan'ın Makedonya politikasının amacı, Makedonya Cumhuriyeti'nin ismini, bayrağını ve anayasasını, toprak bütünlüğüne tehdit oluşturdukları gerekçesiyle değiştirtmekti. Makedonya'nın tanınmasını engellemek için üçüncü devletler üzerinde

³⁸ Kut, a.g.e, s. 297.

³⁹ Kırıldökme, a.g.e, s. 62.

yılmadan uyguladığı diplomatik baskı, Makedonya'nın uluslararası örgütlere üyeliğine karşı kullandığı veto, Makedonya'ya iki yıla yakın bir süre kesintisiz uyguladığı ticaret ambargosu ve dünya kamuoyunda dur durak bilmeden yürüttüğü 'Makedonya Yunan'dır' propagandası, Yunanistan'ın aynı amaca ulaşmak için, birbirinden farklı hedef kitlelere yönelik olarak kullandığı başlıca dış politika araçları oldu. İlk üç araç, Makedonya'yı izole ederek çökertmeyi, en azından dize getirmeyi hedefliyordu... Yunanistan'ın argümanlarına meşruiyet kazandırmak için kullandığı 'Makedonya Yunan'dır' propagandası ise zaman içinde bu araçsal niteliğini yitirdi ve kendi başına bir amaç haline geldi. Çünkü 'Makedonya Yunan'dır' propagandasının, Makedonya neyini değiştirirse değiştirsin, iki ülke arasında sorun olarak kalacak olan tarih ve ulusal kimlik meselesiyle yakın ilgisi vardı."⁴⁰

Yunanistan ve Makedonya arasında isim sorununa ilişkin çözümsüzlük doğuran temel sebeplerin tarafların millî ve tarihsel söylemlerindeki ısrarcılıkları olduğu görülmektedir. İsim sorununun çözümsüzlüğünü uzatan üçüncü bir sebep daha saymak gerekirse, bu da uluslararası kamuoyunun muhataba göre değişen tavrı olacaktır:

“Sorunun çözümsüzlüğünde rol oynayan son neden ise Avrupa Birliği'nin ülkelere göre değişen politikalarıdır. Makedonya bağımsızlığını ilan ettiği günden bu yana uluslararası örgütlere üyeliği temel politika olarak benimsemiştir. Ancak Yunanistan'ın 'İsim Sorunu' inadı nedeniyle bir türlü bu politikasını 'Makedonya Cumhuriyeti' ismi nedeniyle hayata geçirememiştir.”⁴¹

1994 yılına gelindiğinde Yunanistan, uluslararası kamuoyundaki imajının iyice zedelendiğini ve Balkanlarda izlediği politikanın kendisini uluslararası camiada yalnızlaştırdığını fark etmiştir. Bu sebeple 1990'ların ikinci yarısı itibariyle Yunanistan, dış politikasını çok daha ılımlı bir çizgiye taşımış⁴²; Makedonya ile ilişkilerini geliştirme yoluna gitmiştir.

2.3. Türkiye'nin Makedonya Politikası

Uluslararası kamuoyunun taraflı yaklaşımına karşılık Makedonya'yı bu dönemde “Bağımsız Makedonya Cumhuriyeti” olarak tanıyan çok az sayıda ülke mevcuttur. Bunlardan biri de 1990'larda Balkanlarda izlediği aktif politika ile dikkat çeken

⁴⁰ Kut, a.g.e, s. 288.

⁴¹ Dalcı, Şimşek, a.g.e, s. 178.

⁴² Kırıldökme, a.g.e, s. 65.

Türkiye'dir. Uluslararası toplumla birlikte hareket etme, yeni bağımsız devletlerle dostâne ilişkiler kurma ve bu devletlerin uluslararası topluluğa ayak uydurmasına yardımcı olma gibi dış politika öncelikleriyle hareket eden Türkiye'nin, bu meşruiyetçi tavrını Makedonya için de muhafaza ettiği söylenebilir. Bu bağlamda Türkiye, bölgede yeni kurulan dört devleti (Bosna-Hersek, Makedonya, Slovenya, Hırvatistan) 6 Şubat 1992'de tanıdığını bildirmiş; Makedonya ile 22 Mayıs 1992 tarihinde diplomatik ilişkiler kurmaya başlamış hatta Üsküp'e elçi gönderen ilk ülke olmuştur.⁴³

Makedonya'da istikrarın sağlanmasının Balkanlardaki istikrarın sağlanmasına destek olacağı düşüncesiyle hareket eden Türkiye'nin 1990'lı yılların başında Makedonya'ya yaklaşımını İnan Rüma şöyle özetlemektedir:

“Bu kriz süreçlerinde Türkiye, Makedonya'ya yaşam mücadelesinde büyük destek sunan tek bölgesel ülkedir. Bunun temel nedeni, Türkiye'nin Balkanlarda istikrarın, Makedonya'nın istikrarının temel alınması ile sağlanabileceği şeklindeki belirgin inancı idi. Türkiye, bağımsızlığın ardından, Şubat 1992'de bu ülkeyi anayasal ismi 'Makedonya Cumhuriyeti' olarak tanıdı ve büyükelçilik açan ilk devlet oldu. Böylelikle, Türkiye, bütün komşularıyla ciddi sorunlar yaşayan, ambargolar altında yaşam savaşı veren Makedonya ile ilişkilerinin temellerini zor zamanlarında bu ülkeye malî, insanî ve en önemlisi siyasî destek sağlayarak attı.”⁴⁴

Türkiye'nin Balkanlardaki istikrarın sağlanması meselesine verdiği önemin Makedonya'ya yönelik politikayı şekillendirdiği kanısını şu cümlelerden okumak da mümkündür:

“Türkiye başından beri Yugoslavya'daki iç anlaşmazlıkları ve daha sonra bu anlaşmazlıkların etnik gruplar arasında çatışmaya dönüşme sürecini kaygıyla takip etmiş ve çatışmaların tüm Yugoslavya'ya sıçramasından endişe duymuştur... Yugoslavya'da Müslüman nüfusun yaşaması ve bölgedeki diğer çıkarları koruması sebebiyle Türkiye, ihtiyatlı bir şekilde davranmıştır. Bu bağlamda ilk başta ülkenin toprak bütünlüğünün korunmasını savunarak dengeli ve ihtiyatlı bir dış politika izlemek izlemiştir.”⁴⁵

⁴³ Çağ, a.g.e, s. 208.

⁴⁴ İnan Rüma, “Türkiye'nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikası: Etkin İstikrar”, **XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi**, Ed. Faruk Sönmezoğlu, Nurcan Özgür Baklacioğlu, Özlem Terzi, İstanbul: Der Yayınları, 2012, s. 443.

⁴⁵ Murat Müfit Aliu, “Makedonya'nın Bağımsızlığı Sonrası Türkiye ile İlişkileri”, **Balkan Araştırmaları Dergisi**, C: IV, No: 2, 2013, s. 47.

“Bölgedeki diğer çıkarlar” ifadesinden anlaşıldığı üzere, Balkanlardaki istikrarın sağlanmasına destek veren Türkiye, bu politik tavrıyla aynı zamanda millî menfaatlerinin muhafaza edilmesini de amaçlamıştır. Bu bağlamda, özellikle Yunanistan gibi Balkanlarda etkin aktör hâline gelme potansiyeline sahip bir ülkenin bölgedeki gücünün dengelenmesi, Türkiye’nin Makedonya politikasının temel hedeflerinden birini ifade etmektedir. En genel anlamda, Yunanistan’ın Makedonya’ya yönelik izlemiş olduğu dış politika, Türkiye’yi bölgedeki sorunlara müdahil olmaya itmiştir.⁴⁶

Türkiye’nin Balkanlardaki aktif politikası, bölgedeki güç dengesinin muhafazası üzerinden şekillenmiş olsa dahi temel önceliklerden birinin bölgedeki Türk ve Müslüman azınlıkların haklarının korunması olduğu unutulmamalıdır.⁴⁷ Tahir Kodal, Türkiye’nin bu husustaki dış politikasını şöyle ifade etmektedir: “Yugoslavya’daki gelişmeleri yakından takip etme; Yugoslavya dağılacaksa Türk ve Müslüman toplumların yaşadığı Bosna-Hersek ve Makedonya gibi cumhuriyetlerin tutumuna göre davranma politikası”.⁴⁸ Dolayısıyla Türkiye’nin, bölgede istikrarı sağlamaya çalışırken gözetmiş olduğu menfaatlere, buradaki azınlıkların haklarının muhafazasını da dahil etmek gerekmektedir.

Türkiye, 1990’lı yıllarda izlemiş olduğu dış politikanın genel çizgileriyle uyumlu olacak şekilde bağımsızlığını tanıdığı yeni devletlerin uluslararası organizasyonlara üyeliğini teşvik etmiş ve bunun için uluslararası platformlarda çaba göstermiştir.⁴⁹ Bu bağlamda şu özetleyici alıntıya yer vermek anlamlıdır:

“Yunanistan ile mevcut sorunlarına rağmen Makedonya’nın Avrupa-Atlantik yapılarına üyeliği ve ülke bütünlüğünü koruması Türkiye açısından önem arz etmektedir. Makedonya’nın NATO üyesi olması, ülke için istikrarı da beraberinde getireceği için

⁴⁶ Kır, **a.g.e.**, s. 43.

⁴⁷ Aliu, **a.g.e.**, s. 61.

⁴⁸ Tahir Kodal, “Makedonya’nın Bağımsızlığını Kazanması ve Türkiye”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, No: 29, 2014, s. 386.

⁴⁹ Ekinci, **a.g.e.**, s. 6.

Türkiye Birleşmiş Milletler aracılığıyla bir problem olarak devam eden isim meselesine kalıcı bir çözüm getirme çabası içerisinde olmuştur.”⁵⁰

Türkiye'nin Balkan meselelerine, özellikle Bosna-Hersek ve Makedonya'ya yönelik yaklaşımları, bu iki ülkeyle dağılma sürecinin başından beri sorun yaşayan Yunanistan ve Sırbistan'daki milliyetçiler tarafından “yeni-Osmanlıcı siyasî yaklaşımlar” olarak nitelendirilmiştir. Dönemin Türk dış politikasına yön veren liderlerin söylemlerinden çıkarılan İslâmıcı ve Osmanlıcı motifler, “neo-Osmanlıcılık” adını verdiğimiz ve Türkiye'nin hafife alınmayacak ölçüde eleştirilmesine sebebiyet veren bir akıma işaret etmektedir. Türkiye, neo-Osmanlıcılığı bir dış politika çizgisi olarak yürütmemiş olsa bile sahadaki algı, Türkiye'nin Balkanlarda Müslüman bir eksen oluşturmak istediği ve bölgede “İslâm Kartını” oynadığı⁵¹ şeklindedir. Rüma, Yunan ve Sırp milliyetçileri nezdindeki bu algıdan şu şekilde bahsetmektedir:

“Bu milliyetçiler, Türkiye'nin Balkanlarda ‘Müslüman ekseni’ yaratmak gibi bir gizli hedefi olduğunu ve Bulgaristan, Makedonya, Kosova, Sancak ve Bosna-Hersek'teki Müslüman toplulukların bu hedefin araçları olduğunu iddia etmişlerdir. Bu iddia Bosna-Hersek'teki savaş esnasında Sırp milliyetçilerine Yunan desteği ile de fiilî siyasette etkilerini göstermiştir. Türkiye böyle bir eksen arayışına dayalı bir siyaset izleniminden özenle kaçınmıştır ve bunun da katkısıyla Balkanlarda bir kutuplaşma meydana gelmemiştir.”⁵²

Türkiye, söz konusu neo-Osmanlıcı çizgi üzerinden sınır aşan revizyonist bir dış politika yürütmek istememiş ancak Türkiye'nin birtakım tarihsel ve kültürel bağlar üzerinden yaratmaya çalıştığı ortak payda “Müslüman, Osmanlıcı bir eksen” olarak algılanmıştır. Makedonya'nın bağımsızlığını ilan ettiği 1991 yılından itibaren Türkiye'nin Ortodoks Makedonya yönetimi ile kurduğu iyi ilişkiler, bu algının zedelenmesini sağlamış; Türkiye'yi Makedonya'ya karşı bu denli ilgili kılan şeyin söz konusu ekseni yaratmak gibi ütöpik ve romantik bir komplo teorisinden çok, daha rasyonel ve daha gerçekçi dinamikler üzerinden şekillendiğini göstermiştir. Alpaslan Kır'ın şu cümleleri, bu kanıyı destekler niteliktedir:

⁵⁰ Tefvik Orçun Özgün, Onur Koçak, “Tarihî ve Kültürel Perspektifte Türkiye-Makedonya İlişkileri”, **International Conference on Euroasian Economies 2014**, Ankara, 2014, s. 4.

⁵¹ Kırıldökme, **a.g.e.**, s. 62.

⁵² Rüma, **a.g.e.**, s. 434.

“Makedonya, Türk ve Müslüman Arnavut azınlıkları, Balkanların merkezindeki konumuyla geçiş yolları üzerinde yer alması nedenleriyle Türkiye için önemli bir ülkedir. Aynı zamanda bu dönemde Türkiye’ye yöneltilen, Balkanlar’da Türk-Müslüman mihveri yaratma eleştirilerine karşı, nüfusunun çoğunluğu Ortodoks Hristiyan bir ülkeyle ilişkilerini geliştirmesi, Türkiye’nin bu eleştirilere karşı konumunu güçlendirmiştir.”⁵³

Bu durumda Türkiye’nin Makedonya’ya yönelik ilgisini, Yunanistan’ın bölgedeki gücünü dengelemek, bölgedeki azınlıkların haklarını savunmak, Balkanlardaki yeni devletlerle diplomatik ilişkiler kurmak ve devletlerarası platformlarda meşruiyeti kuvvetlendirmek amacıyla bu devletlerin uluslararası organizasyonlara katılımını desteklemek gibi temel hedefler üzerinden okunması çok daha sağlıklıdır.

2.4. Büyük Aktörler Arasında Edilgen Küçük Aktör: Yeni Bağımsız Makedonya

Türkiye’nin Balkanlarda Makedonya üzerinden sağlamak istediği istikrar ve bu minvalde yürüttüğü siyasa Makedonya’nın bu dönemdeki dış politikasını kaçınılmaz biçimde şekillendirmiştir. Aynı şekilde Yunanistan’ın krizi beslemek adına uyguladığı siyasi ve ekonomik yaptırımlar Makedonya’nın bu dönemde izlediği politikayı biçimlendirmiştir. Siyasal bağımsızlığını görece daha erken vakitte kazanmış ve kendisinden ekonomik olarak daha güçlü iki bölgesel ülkenin ilgi odağı olan Makedonya’nın Türkiye ve Yunanistan karşısında takındığı politik tavrı bölgedeki dengeleri belirlemesi sebebiyle önemlidir.

Makedonya, bağımsızlığını ilan ettiği andan itibaren Türkiye ile oldukça iyi diplomatik ilişkiler kurmuştur. Bağımsızlığın hemen ertesinde Türkiye ve Makedonya arasında karşılıklı ziyaretler başlamış ve ilişkiler kuvvetlenmiştir. Bu temelde Mart 1992’de Makedonya Devlet Başkanı Kiro Gligorov Türkiye’yi ziyaret etmiş; bu ziyarete Şubat 1993’te Turgut Özal, Makedonya ziyaretleriyle karşılık vermiştir.⁵⁴

⁵³ Kır, **a.g.e.**, s. 51.

⁵⁴ Faruk Sönmezoglu, **II. Dünya Savaşı’ndan Günümüze Türk Dış Politikası**, İstanbul, Der Yayınevi, 2006, s. 597.

Türkiye'nin Makedonya'ya, bağımsızlığını ilan ettiği andan itibaren vermiş olduğu destek, Makedonya için Türkiye'nin önemini arttırmıştır. Bu durum, Makedonya Parlamentosu Eski Başkanı Stoyan Andoy'un şu cümlelerinde açıkça görülmektedir:

“1992'den itibaren bağımsızlığımızı tanınması açısından Türkiye'nin vermiş olduğu destek bizim için oldukça önemlidir. Türkiye bizim için önem arz eden bir ülke ve kendisinden ekonomik bir işbirliği de talep etmekteyiz. Türkiye, bizi uluslararası platformlara teşvik etmekte ve Makedonya'da 100.000'den fazla Türk yaşamaktadır; bizler aynı tarihten geliyoruz.”⁵⁵

Makedonya'nın bağımsızlık ilanına Yunanistan'ın tepki göstermesi, Makedonya'nın uluslararası kamuoyunca tanınmasının gecikmesine sebep olmuştur. Yunanistan'ın Avrupa Birliği üyeliğinin kendisine sağlamış olduğu ayrıcalıkları fırsata çeviren siyasi anlayışı bu noktada belirgindir:

“1992 yılı Aralık başında Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov, Makedonya'nın tanınması için uluslararası kampanya başlatmış ve bu kampanya çerçevesinde neredeyse bütün devletlere dilekçe yazıp tanınma talebinde bulunmuştur. Ayrıca AB ülkelerine ve Balkanlardaki komşu bazı ülkelere özel dilekçe yazmıştır. Ne var ki bu kadar önemli gelişmelerden sonra bağımsızlık yankısı uyanmamış ve Makedonya hayal kırıklığına uğramıştır. 11 Ocak 1992'de Avrupa Birliği'ne tanınma için başvurmuştur. Fakat AB tarafından bu başvuruya olumlu yanıt verilmemiştir. Olumlu yanıt verilmemesinin nedeni ise Yunanistan'ın veto kullanması olmuştur.”⁵⁶

Bu durum, Yunanistan'ın içinde bulunduğu bölgesel ve küresel düzeydeki örgütler vasıtasıyla kendisine tanınan ayrıcalıkları ve güçlü lobi bağlantılarını, bu süreci yönetirken ön plana çıkardığı⁵⁷ ve Makedonya'yla olan ikili ilişkilerinde bir fırsat olarak kullandığı tezini kuvvetlendirmektedir.

Üyesi bulunduğu uluslararası platformlarda Yunanistan'ın, Makedonya'nın “bağımsız Makedonya” adıyla tanınmasını engellemek için yürüttüğü siyasi propaganda, “Makedonya'nın siyasal anlamda izolasyonunu” hedeflemiş ve Makedonya bu siyasetten etkilenmiştir:

⁵⁵ İlay Yılmaz, “Turkey's Soft Power Sources in Balkans: The Case of Macedonia”, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s. 22.

⁵⁶ Aliu, **a.g.e.**, s. 46.

⁵⁷ Dejan Marolov, “The Relations Between Macedonia and Greece in the Context of the Name Issue”, **Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi**, C: II, No: 1, 2013, s. 28.

“Yunanistan, Makedonya’nın bağımsızlığını ve hâlihazırdaki adını tanımadığını vurgulamak adına milletlerarası platformda bu cumhuriyeti ‘Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya’ olarak adlandırmaya devam etmiştir. Ayrıca Yunanistan, devlet isminin içinde ‘Makedonya’ kelimesi olduğu müddetçe, bu cumhuriyetin Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB), Batı Avrupa Birliği (BAB), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü (NATO) vd. milletlerarası platformlarda tanınmasını önlemek için her çeşit faaliyette bulunacağı mesajını vermeyi sürdürmüştür. AB, NATO, BM üyeliğini ve diasporadaki güçlü lobilerini kullanan Yunanistan, Makedonya Cumhuriyeti’nin uluslararası izolasyonu için elinden geleni yapmaktadır. Bir cümleyle özetlemek gerekirse, Yunanistan elindeki bu kozları kullanarak bir hamleyle Makedonya sorununu gündemden düşürmek niyetindeydi.”⁵⁸

Makedonya’nın “bağımsız Makedonya” olarak tanınmaması için Yunanistan’ın uluslararası kamuoyuna yaptığı baskı büyük ölçüde etkili olmuş; örneğin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Yunanistan’ın propaganda temelli siyaseti sonucunda 17 Aralık 1993’te 817 Sayılı Kararı ile Makedonya’yı, “Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya” adıyla ve bayraksız olarak tanıdığını açıklamıştır.⁵⁹ Benzer şekilde Avrupa Topluluğu, Yugoslavya’dan ayrılan Slovenya ve Hırvatistan’ın bağımsızlığını sorunsuz biçimde tanırken, Yunanistan’ın muhalefeti sebebiyle bağımsız Makedonya’yı tanımamıştır.⁶⁰ Tüm bu diplomatik sorunlara rağmen Makedonya, uluslararası organizasyonlara entegrasyonu daima temel hedefleri arasında tutmuş ve uluslararası kamuoyunda tanınma hususundaki çabalarını samimiyetle sürdürmüştür.⁶¹ Bu bağlamda Makedonya, 1995 yılında “Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya” adı ile uluslararası örgütlere üye olmasına imkan tanıyan bir anlaşmayı kabul etmiştir.⁶²

Makedonya, bağımsızlık ilanının ertesinde en büyük siyasi meseleleri Yunanistan’la yaşadığı gibi, Yunanistan’ın krizi besleyen ekonomik politikalarından da olumsuz

⁵⁸ Ergin Ahmed, “Bağımsızlığın Günümüze Makedonya Cumhuriyeti’nin Güvenlik Politikası”, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, s. 60.

⁵⁹ Abdülmecit Nuredini, “Makedonya’nın İç ve Dış Politika Sorunları (1990-2005)”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 5.

⁶⁰ Kjørbayram, **a.g.e.**, s. 50.

⁶¹ Nedim Emin, **Makedonya Siyasetini Anlama Kılavuzu**, İstanbul, SETA Yayınları, 2014, s. 16.

⁶² Özgün, Koçak, **a.g.e.**, s. 4.

biçimde etkilenmiştir. Bu ekonomik politikalar arasında en etkili olanlardan biri Selanik ambargosudur. Yunanistan, 1993-1995 yılları arasında Makedonya için hayat damarı niteliği taşıyan Selanik Limanı'nı Makedonya'ya kapatarak ambargo uygulamıştır.⁶³ Yunanistan'ın 1995 yılına dek ambargoyu uygulaması ve vize uygulamasına başlaması, Makedonya ekonomisini olumsuz etkilemiştir.⁶⁴

Yunanistan'ın uluslararası organizasyonlardaki etkin konumunu, sorun yaşadığı ülkelerin aleyhine kullanarak politika üretmesi Makedonya'yı, Yunanistan'la uzun zamandır benzer sorunlar yaşayan Türkiye ile ortak bir paydaya çekmiştir. Bu süreçte Makedonya'nın, Yunanistan'la yaşadığı gergin ilişkiye karşılık Türkiye ile kurduğu yakınlığı ön plana çıkardığını ve Türkiye ile olan iyi ilişkilerini, Yunanistan'ı dengelemek amacıyla kullandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Makedonya'nın bu politikasını Sönmezoğlu şöyle ifade etmektedir:

“Makedonya'nın Türkiye ile yakınlaşma nedenlerinin başında, etrafının Arnavutluk, Sırbistan, Bulgaristan ve özellikle (ilk dönemlerdeki tutumuyla) Yunanistan gibi çok çeşitli gerekçelerle doğrudan ülkesel varlığını, toplumsal bütünlüğünü sorgulayan hasım komşularla çevrilmiş olması gelmektedir.”⁶⁵

Yunanistan ve Türkiye ile 1991 yılı itibariyle kurulan siyasi ve ekonomik ilişkiler, Makedonya'nın bu dönemdeki dış politikasını şekillendirmede büyük oranda etkili olmuştur. Bu bağlamda Yunanistan ve Türkiye'yi etken ve uluslararası kamuoyunda etkili iki bölgesel ülke olarak ifade ederken; Makedonya'yı bu politikalardan etkilenen, edilgen aktör olarak belirtmek anlamlıdır.

Yunanistan ile çeşitli boyutlar üzerinden gerginlik yaşayan, bu süreçte uluslararası kamuoyunca tanınma hedefine ulaşmakta güçlük çeken yeni bağımsız Makedonya için, Türkiye ile ilişkilerinde sağladığı olumlu diplomasi hem siyasal bir destek anlamına gelmiş hem de bağımsızlığının uluslararası alanda tanınması açısından umut verici olmuştur. Yunanistan'ın, ikili ilişkilerinde yaşadığı problemleri uluslararası hâle getirme ve güçlü bağlantılarını ikili ilişkilerde fırsata çevirme siyasetinden etkilenmiş iki ülke olarak Türkiye ve Makedonya, bu dönemde ortak bir paydada buluşmuş ve

⁶³ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt II (1980-2001)**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 504.

⁶⁴ Ahmed, **a.g.e.**, s. 60.

⁶⁵ Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s. 598.

yakınlaşmıştır. Yeni bağımsız Makedonya devleti, Türkiye'nin kendisine sağladığı diplomatik desteği Yunanistan ile ilişkilerinde bir denge unsuru olarak ön plana çıkarmıştır.⁶⁶

3. Türkiye-Yunanistan İlişkileri Bağlamında Makedonya Krizi

3.1. 1990'larda Türkiye-Yunanistan İlişkilerinin Genel Durumu

Türkiye ve Yunanistan ilişkilerinde 1990'lı yılların ilk yarısı, bölgedeki sistemsel değişikliklere uyum çabaları sebebiyle oldukça tedirgin bir süreç olarak ifade edilmektedir. Bu dönemde Türk-Yunan ilişkilerinin şekillenmesinde Yunanistan'ın "Türkiye'nin kendisini çevrelemek istediği" şeklindeki paranoyasının da büyük rol oynadığını belirtmek gerekmektedir.⁶⁷ Üstelik bu algının yalnızca 1991-1995 döneminde mevcut olmadığı, 1974'te gerçekleşen Kıbrıs Barış Harekâtı itibarıyla 1990'ların ortasına dek Yunan dış politikasını şekillendirdiği görüşü⁶⁸, Yunan akademisyen ve araştırmacıların da büyük oranda kabul ettiği bir gerçektir.⁶⁹

Emre Aykoç, Yunanistan'ın 1990'ların başında hatalı politikalar izlediğini ve bu sebeple 1990'ların ikinci yarısında kendini toparlama yoluna gittiğini şu şekilde anlatmaktadır:

"Bu değişikliğe gidilmesinde ilk adım, 1990'ların başlarında izlenen dış politikanın yanlışlığının kabul edilmesi olmuştur. Uluslararası sistemin yeni koşullarına hemen uyum sağlayamayan ve dış politika öncelikleri ile yeni vizyon, strateji ve davranışları belirlemede güçlük çeken Yunanistan, 90'lı yılların başlarında refleksif, uzlaşmaz ve sert bir dış politika izlemiştir. Ancak bu politikalar, yaşanan krizlerle birlikte Arnavutluk ve Makedonya başta olmak üzere Balkan ülkeleriyle ilişkilerin bozulması, Yunanistan'ın Balkanlardaki ekonomik ve siyasal etkinliğinin azalması, buna karşılık Türkiye'nin

⁶⁶ A.g.e, s. 598.

⁶⁷ Kâmil Mehmet Büyükçolak, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde Yeni Bir Boyut: Balkanlar", **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar**, Ed. Birgül Demirtaş, Ankara, ASAM Yayınları, 2002, s. 124'ten aktaran Emre Aykoç, "2000'li Yıllarda Türkiye-Yunanistan İlişkileri", **XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi**, Ed. Faruk Sönmezoglu, Nurcan Özgür Baklacioğlu, Özlem Terzi, İstanbul, Der Yayınları, 2012, s. 461.

⁶⁸ Kırıldökme, a.g.e, s. 55.

⁶⁹ Utku Kırıldökme'nin adı geçen makalesi, Yunanlı akademisyen ve araştırmacıların Yunanistan'ın Balkan politikası hakkında Yunanca ve İngilizce olarak yazdıkları eserlerin özeti ve analizi niteliğinde olduğundan Yunan tarafının konuya bakışını yansıtmaya bağlamında önemlidir. Bkz. Kırıldökme, a.g.e, s. 51.

bölgedeki etkinliğinin artması ve silahlanma harcamalarının hızla artması ile sonuçlanmış; özellikle Bosna Savaşı sırasında izlediği Sırbistan taraftarı tutum ise ABD'nin giderek artan tepkileriyle karşılaşılmamasına, AB'den gelen eleştirilerin yoğunluk kazanmasına ve Yunanistan'ın AB içinde giderek yalnızlaşmasına, ülkenin uluslararası imajının önemli ölçüde zedelenmesine yol açmıştır.”⁷⁰

Benzer bir ifadeyi Kırlıdökme de kullanmaktadır:

“Bu dönemin iktidarının temel dış politika önceliği özellikle AB nezdinde , bir önceki dönemde sarsılan ülke imajını düzeltmek ve güvenilirliğini yükseltmek olmuştur. Yunanlı araştırmacılar arasında, Yunan dış politikasının, 1990'ların ikinci yarısı itibariyle Türkiye'yi her ne pahasına olursa olsun izole etmek anlamını taşıyan 'saldırgan', 'statik', 'tepkisel', 'içe dönük' dış politika tanımlamalarından ziyade 'milliyetçilik sonrası', 'dışa dönük', 'önleyici' gibi esnek tanımlamalarla adlandırılacağı yönünde bir mutabakat bulunmaktadır.”⁷¹

1995 sonrası Yunanistan dış politikasında görülen iyileşmelere rağmen, 2000'lere dek devam eden süreçte Türkiye ve Yunanistan ilişkilerinin genel görünümü çok da parlak değildir. Bunun en önemli sebebi, önceden mevcut olup çatışma yaratma potansiyeline sahip Kıbrıs sorunu, kıta sahanlığı ve hava sahası sorunu, adaların silahlandırılması sorunu, Yunanistan'da bulunan Türk azınlık meselesi gibi gündemlere 1990'ların ikinci yarısında yeni krizlerin eklenmesidir. Bu krizler 1996'da yaşanan Kardak Kayalıkları Krizi, 1997 yılında gündeme gelen S-300 Füze Krizi, Yunanistan'ın PKK terör örgütü ile olan bağlantısının ortaya çıkması ve 1998 Öcalan Krizi olarak sıralanabilir.⁷²

3.2. Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Makedonya'nın Rolü: Kriz Mi, Fırsat Mı?

1990 sonrası Balkanlarda yükselen krizler bölgede istikrarsızlık yaratmış; bölgesel ülkeler Güneydoğu Avrupa'daki denge değişiminden büyük oranda etkilenmişlerdir. İkili ilişkileri çok parlak olmayan Türkiye ve Yunanistan, Balkanlardaki

⁷⁰ Emre Aykoç, “2000'li Yıllarda Türkiye-Yunanistan İlişkileri”, **XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi**, Ed. Faruk Sönmezoğlu, Nurcan Özgür Baklacioğlu, Özlem Terzi, İstanbul, Der Yayınları, 2012, s. 460.

⁷¹ Charalambos Tsardanidis, Stelios Stavridis, “The Europeanization of Greece's Foreign Policy: A Critical Appraisal”, **Journal of European Integration**, C: XXVII, No: 2, 2005, s. 217'den aktaran Kırlıdökme, **a.g.e.**, s. 65.

⁷² Kır, **a.g.e.**, s. 60.

istikrarsızlığın yarattığı kaygıyla hareket ederek birbirlerini dengelemek üzere dış politika üretmişlerdir. Türkiye ve Yunanistan'ın Balkanlarda yürüttükleri dengeleme siyasetinin en temel göstergelerinden biri bölgesel krizler sırasında karşı saflarda yer almış, farklı unsurlar üzerinden karşı karşıya gelmiş ve siyasi söylemlerini de bunun üzerine geliştirmiş olmalarıdır. Yunanistan'ın Bosna-Hersek Krizi sırasındaki Sırp yanlısı tutumu, bu önermeyi somutlaştıran temel örneklerden biridir:

“Yunanistan, Yugoslavya'nın dağılma sürecinde ve sonrasında yaşanan gelişmelere ağırlıklı olarak Makedonya sorunu çerçevesinde yaklaşmıştır. Hem Yunan devleti hem de Yunan halkı Bosna'daki savaşta Sırp taraftarı bir tutum benimsemiştir. Tarihsel müttefik Sırbistan'a destek vermek Türk tehdidi çerçevesinde Yunanistan açısından kaçınılmaz olmuştur... 1990'ların başlarında Yunanistan'da yoğun bir şekilde 'eksen', 'çevreleme', 'çember' gibi kavramlardan bahsedilmiş ve Yunanistan bu süreçte 'Sırp-Yunan İttifakı', 'Ortodoks ekseni', 'Ortodoks çemberi' gibi kavramlar içerisinde yer almayı tercih etmiştir. Yunanistan'ın bu yaklaşımı gerçekçi olmaktan ziyade Yunan kamuoyunun etkisinden sıyrılmamasından ve kendisinin Türkiye tarafından çembere alındığını hissetmesinden kaynaklanmıştır.”⁷³

77

Türkiye'nin Makedonya'daki Müslüman azınlık üzerinden benzer bir politika izleyeceği endişesi Yunanistan'ı Makedonya özelinde Türkiye'nin karşısında yer alacak şekilde politika üretmeye yöneltmiştir. Yunanistan, Türkiye'nin Makedonya'yı “bağımsız Makedonya” olarak tanımasından ve uluslararası kamuoyunu buna teşvik etmesinden endişe duymuştur.⁷⁴ Bu durum, Yunan siyasetçilerin söylemlerinde oldukça belirgindir:

“Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Manolis Kalamadis 6 Şubat 1992'de yapmış olduğu açıklamada; 'Türkiye'nin Makedonya ve Bosna-Hersek'i acele olarak tanımasından üzgünüz. Ankara, AT ile ilişki istiyor, oysa bu konuda topluluğun kararı bile beklenmedi.' ifadesini kullanmış, bu kararın Yunanistan'ı üzdüğünü belirtmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin bu kararının bölgedeki istikrara katkıda bulunmayacağını sözlerine eklemiştir.”⁷⁵

⁷³ Kırıldökme, **a.g.e.**, s. 63.

⁷⁴ Reyhan Rahman, “Makedonya'da Türk azınlık ve Makedonya-Türkiye ilişkileri”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s. 142.

⁷⁵ Kodal, **a.g.e.**, s. 390.

Yunanistan, 1990'ların ortasına dek izlediği Makedonya politikasıyla Türkiye tehdidini bertaraf etmektense Türkiye ve Makedonya'yı daha fazla yakınlaştırdığını⁷⁶, dolayısıyla Türkiye'yi Balkanlarda aktif hale getiren şeyin kendi hatalı dış politika çizgisi olduğunu fark etmiştir. 1990'ların ikinci yarısında çok daha güven veren, ılımlı bir dış politika anlayışına yönelmesi ve Makedonya ile ilişkilerini geliştirmeye başlaması, yine dengeleme siyasetiyle bağlantılı olarak Türkiye'nin Balkanlarda artan nüfuzuna karşı bir önlem olarak değerlendirilebilir.⁷⁷

Türkiye, Makedonya sorununa bölgedeki Türk ve Müslüman azınlıkların haklarının kendilerine sağlanmış olması amacıyla yaklaşmış⁷⁸; bununla birlikte Yunanistan'ın güçlü diplomatik bağlantılarını kullanarak uluslararası kamuoyuna yaptığı baskıya karşılık, Makedonya'ya hem tanınma hem de entegrasyon bağlamında arka çıkmıştır.⁷⁹

Makedonya, Türkiye açısından "Balkanlarda aktif bir Türkiye olmak" ve Yunanistan'ın bölgedeki baskınlığını engellemek adına önemli bir fırsatı ifade etmiştir. En genel anlamda, bağımsızlığını ilan ettiği andan itibaren Yunanistan ile sorun yaşayan Makedonya Cumhuriyeti, Türkiye için "Düşmanımın düşmanı, dostumdur." ifadesindeki dost⁸⁰ karşılık gelmektedir. Bu bağlamda iki ülkenin ortak paydasının Yunanistan'la yaşadıkları sorunlar olduğunu söylemekte bir sakınca yoktur. Bu söylemi destekleyecek şekilde Kır, şöyle bir ifade kullanmaktadır:

"Türkiye, Makedonya'nın Yunanistan ile yaşadığı sorunlar nedeniyle bu ülke ile ilişkilerini geliştirme imkânı bulmuştur. Çünkü farklı alanlarda kendisi de Yunanistan ile sorunlar yaşamaktadır. Bu durum, Makedonya ile Türkiye'nin ilişkilerini geliştirmesine bir vesile olmuştur. Makedonya Türkiye için diğer bölge ülkelerinin dengelenmesinde işbirliği yapılabilecek bir ülkedir."⁸¹

Balkanlara yönelik dış politika bağlamında Türkiye ve Yunanistan ilişkileri, her iki tarafın da hem uluslararası platformlar hem bölgesel krizlere verdikleri tepkiler hem de Balkanlardaki azınlıklar üzerinden birbirinin gücünü dengelemeye çalıştıkları bir süreç olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda Makedonya krizi, uzun yıllardan beri

⁷⁶ Kayapınar, **a.g.e.**, s. 100.

⁷⁷ Ekinci, **a.g.e.**, s. 6.

⁷⁸ Kayapınar, **a.g.e.**, s. 97.

⁷⁹ Kodal, **a.g.e.**, s. 394.

⁸⁰ **A.g.e.**, s. 394.

⁸¹ Kır, **a.g.e.**, s. 51.

mevcut olan sorunlarını çözememiş Türkiye ve Yunanistan gibi iki bölgesel ülkenin, birbirlerinin gücünü bertaraf etmek adına müdahil oldukları bir denge unsuru, en genel anlamı ile bir fırsat olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

1990'lı yılların başında hem küresel hem de bölgesel düzeyde uluslararası politikayı şekillendiren büyük dönüşümler yaşanmış; bir bölgesel alt sistem olan Balkan coğrafyası bu dönüşümlerin etkisiyle 1990'lar boyunca bölgesel krizlere ve istikrarsızlıklara sahne olmuştur. Balkanlarda iki büyük etkili ülke olarak ifade edeceğimiz Türkiye ve Yunanistan bu krizlere yönelik politika üretirken hem ikili ilişkilerindeki algı ve deneyimlerle hareket etmişler hem de birbirlerinin gücünü sınamak ve dengelemek amacı gütmüşlerdir.

Balkanlardaki dengeleme siyasetinin en belirgin olduğu örneklerden biri Makedonya'dır. 1991 yılı itibariyle Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nden ayrılan ve bağımsızlığını ilan eden Makedonya, kurmuş olduğu yeni devlete verdiği isim, kurucu milleti tasvir ederken yaptığı etnik tanım, yeni devletin anayasası, bayrak biçimi, oluşturduğu tarihsel söylem gibi boyutlar üzerinden Yunanistan ile sorun yaşamıştır. Kendisinden daha eski bir tarihte bağımsız olmuş, siyasal meşruiyetini sağlamış ve ekonomik olarak daha güçlü olan Yunanistan'ın diplomatik bağlantılarını kullanarak bu sorunu beslemesi Makedonya'yı siyasal ve ekonomik anlamda olumsuz etkilemiştir.

Makedonya meselesinde Türkiye, politik tavır bağlamında Yunanistan'ın tam karşısında durmaktadır. Makedonya Cumhuriyeti'nin siyasal bağımsızlığını ilk tanıyan devletlerden biri olduğu gibi bunun uluslararası kamuoyunca kabul görmesi için Türkiye daima samimi bir çaba içerisinde olmuştur. Makedonya sorununa, bölgedeki azınlıkların haklarının güvencesi gibi öncelikler üzerinden yaklaşan Türkiye'nin bölgedeki temel amaçlarından biri, Yunanistan'ın Balkan krizlerini kendi lehine yönetmesini engellemek ve onun Balkanlardaki şekillendirici gücünü kırmaktır. Bu sebeple Makedonya, Türkiye'nin söz konusu politik hedefini gerçekleştirebileceği, fırsat niteliğinde bir sahadır.

Makedonya'nın Yunanistan'la yaşadığı problemler, Makedonya'yı Türkiye'ye yaklaştırmış ve Türkiye'nin vermiş olduğu siyasi destek, Makedonya için de Yunanistan ile olan ilişkilerde avantaj sağlamıştır. Sonuç itibarıyla Makedonya krizi, her üç aktör için de dengeleme siyasetinin önemli bir sahası olma işlevi görmüştür.

Kaynakça

Ahmed, Ergin: “Bağımsızlığından Günümüze Makedonya Cumhuriyeti'nin Güvenlik Politikası”, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

Aksu, Fuat: “A Dispute Easy to Settle: Minority Issues in Turkish-Greek Relations”, **Proceedings of the International Conference Minority Issues in the Balkans and the EU**, Ed. Fuat Aksu, Mehmet Hacısalihoğlu, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, 2007, s. 137-147.

Aliu, Murat Müfit: “Makedonya'nın Bağımsızlığı Sonrası Türkiye ile İlişkileri”, **Balkan Araştırmaları Dergisi**, C: IV, No: 2, 2013, s. 43-62.

Aykoç, Emre: “2000’li Yıllarda Türkiye-Yunanistan İlişkileri”, **XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi**, Ed. Faruk Sönmezoğlu, Nurcan Özgür Baklacioğlu, Özlem Terzi, İstanbul, Der Yayınları, 2012, s. 457-501.

Büyükçolak, Kâmil Mehmet: “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde Yeni Bir Boyut: Balkanlar”, **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar**, Ed. Birgül Demirtaş, Ankara, ASAM Yayınları, 2002, s. 124-127 (Aktaran: Aykoç, Emre: “2000’li Yıllarda Türkiye-Yunanistan İlişkileri”, **XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi**, Ed. Faruk Sönmezoğlu, Nurcan Özgür Baklacioğlu, Özlem Terzi, İstanbul, Der Yayınları, 2012, s. 457-501).

Çağ, Galip: “Dağılan Yugoslavya'nın Ardından Yugoslavya ve Türkiye”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi**, No: 10, 2012, s. 197-216.

Dalcı, Gül Tuba. Asiye Şimşek: “Makedonya ile Yunanistan Arasındaki ‘İsim Sorunu’nda Rol Oynayan Temel Parametrelerin Analizi”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, No: 10, 2014, s. 175-200.

Durmaz, Mustafa: “Makedonya Sorunu ve Yunanistan’ın İsim Anlaşmazlığı”, **ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi**, No: 3, 2015, s. 59-68.

Ekinci, Mehmet Uğur: “Makedonya İsim Sorunu Çözülüyor Mu?”, **SETA Perspektif Dergisi**, No: 204, 2018, s. 1-7.

Emeklier, Bilgehan: “Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistemin Analizi”, (Çevrimiçi) <http://www.bilgesam.org/incele/1901/-soguk-savas-sonrasi-uluslararasi-sistemin-analizi/#.XL31v7qhmaO>, 3 Mayıs 2010.

Emin, Nedim: **Makedonya Siyasetini Anlama Kılavuzu**, İstanbul, SETA Yayınları, 2014.

Errington, Malcolm: **Geschichte Makedoniens**, Münih, CH Beck Verlag, 1986 (Aktaran: Kayapınar, Levent: “Makedonya’daki Etnik Grupların Türkiye ve Yunanistan Açısından Değerlendirilmesi”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, No: 3, 2004, s. 81-102).

Erşen, Emre: “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Dünya Siyaseti”, **Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular**, Ed. Şaban Kardaş, Ali Balcı. İstanbul, Küre Yayınları, 2016, s. 41-56.

Goldstein, Joshua, Jon Pevehouse: **Uluslararası İlişkiler**, Çev. Haluk Özdemir, Ankara, BB101 Yayınları, 2015 (Aktaran: Kalkan, Yeldar Barış: **Uluslararası İlişkiler Disiplininde Realist Paradigma**, Ankara, Nobel Yayınları, 2018).

Kalkan, Yeldar Barış: **Uluslararası İlişkiler Disiplininde Realist Paradigma**, Ankara, Nobel Yayınları, 2018.

Kayapınar, Levent: “Makedonya’daki Etnik Grupların Türkiye ve Yunanistan Açısından Değerlendirilmesi”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, No: 3, 2004, s. 81-102.

Kır, Alpaslan: “Türkiye’nin Makedonya Politikasının Balkan Politikasının İçerisindeki Yeri”, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2008.

Kırlıdökme, Utku: “Yunanistan’ın Türkiye Algısı Çerçevesinde Oluşan Balkan Politikası, **Avrasya Etüdleri Dergisi**, C: II, No: 50, 2016, s. 49-72.

Kjorbayram, Shejda: “Bağımsızlığından Günümüze Makedonya (1991-2014)”, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

Kodal, Tahir: “Makedonya’nın Bağımsızlığını Kazanması ve Türkiye”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, No: 29, 2014, s. 377-396.

Kut, Şule: “Makedonya-Yunanistan Anlaşmazlığının Boyutları”. **Yeni Balkanlar Eski Sorunlar**, Ed. Kemali Saybaşı, Gencer Özcan, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1997, s. 287-311.

Mandacı, Nazif, Birsen Erdoğan: **Balkanlarda Azınlık Sorunu: Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan’daki Azınlıklara Bir Bakış**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2001.

Marolov, Dejan: “The Relations Between Macedonia and Greece in the Context of the Name Issue”, **Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi**, C: II, No: 1, 2013, s. 23-34.

Nuredini, Abdülmecit: “Makedonya’nın İç ve Dış Politika Sorunları (1990-2005)”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Oran, Baskın: **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt II (1980-2001)**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.

Özgün, Tefik Orçun, Onur Koçak: “Tarihî ve Kültürel Perspektifte Türkiye-Makedonya İlişkileri”, **International Conference on Euroasian Economies 2014**, Ankara, 2014, s. 1-5.

Rahman, Reyhan: “Makedonya’da Türk azınlık ve Makedonya-Türkiye İlişkileri”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Rüma, İnan: “Türkiye’nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikası: Etkin İstikrar”, **XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi**, Ed. Faruk Sönmezoğlu, Nurcan Özgür Baklacıoğlu, Özlem Terzi, İstanbul, Der Yayınları, 2012, s. 433-456.

Sönmezoğlu, Faruk: **II. Dünya Savaşı’ndan Günümüze Türk Dış Politikası**, İstanbul, Der Yayınevi, 2006.

Şahin, Vuslat Nur: “Yunanistan-Makedonya İsim Sorununda Yeni Dönem”, **Avrasya İncelemeleri Merkezi Yorum Dergisi**, No:13, 2018, s. 1-5.

Tsardanidis, Charalambos, Stelios Stavridis: “The Europeanization of Greece’s Foreign Policy: A Critical Appraisal”, **Journal of European Integration**, C: XXVII. No: 2, 2005, s. 217-239 (Aktaran: Kırıldökme, Utku: “Yunanistan’ın Türkiye Algısı Çerçevesinde Oluşan Balkan Politikası”, **Avrasya Etüdüleri Dergisi**, C: II, No: 50, 2016, s. 49-72).

Tuğtan, Mehmet Ali: “Güç, Anarşi ve Realizm”, **Küresel Siyasete Giriş**, Ed. Evren Balta, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, s. 111-131.

Ünay, Sadık: “Yapısal Realizm ve Ötesi”, **Divan Dergisi**, No: 1, 1998, s. 207-216.

Waltz, Kenneth: **Theory of International Politics**, New York, McGraw-Hill Press, 1979 (Aktaran: Tuğtan, Mehmet Ali: “Güç, Anarşi ve Realizm”, **Küresel Siyasete Giriş**, Ed. Evren Balta, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, s. 111-131).

Yılmaz, İlay: “Turkey’s Soft Power Sources in Balkans: the Case of Macedonia”, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.